

Krigergrave fra De Slesvigske Krige

Kildesamling

Museerne i Fredericia

Kilde- og materialeoversigt

Forsiden

Mor og datter lægger blomster ved Krigergraven på Trinitatis Kirkegård, 6. juli 1946 (Foto: Vejsholt).

Beskrivelser af gravene

Materiale 1

1849-Krigergraven på Trinitatis Kirkegård (Museerne i Fredericia 2022).

Materiale 2

Den slesvig-holstenske fællesgrav fra 1849 på Sct. Michaelis Kirkegård (Museerne i Fredericia 2022).

Materiale 3

Dansk krigergrav fra 1864 på Sct. Michaelis Kirkegård (Museerne i Fredericia 2022).

Materiale 4

Samlet playliste om krigergravene på Sct. Michaelis Kirkegård (Museerne i Fredericia 2022).

Samtidige beskrivelser af begravelser og indvielser af mindesmærker

Kilde 1

Begravelser i Krigergraven på Trinitatis Kirkegård og den slesvig-holstenske fællesgrav på Sct. Michaelis Kirkegård efter Slaget ved Fredericia den 6. juli 1849 (Dannevirke, 11. juli 1849).

Kilde 2

Begravelser i Krigergraven på Trinitatis Kirkegård og den slesvig-holstenske fællesgrav på Sct. Michaelis Kirkegård efter Slaget ved Fredericia den 6. juli 1849 (Fyens Stifts Kongelig ene privilegerede Adresse og politiske Avis samt Avertissementstidende, 9. juli 1849).

Kilde 3

Indvielsen af relieffet på Krigergraven på Trinitatis Kirkegård over de danske faldne fra Slaget ved Fredericia 6. juli 1849 (Fredericia Avis, 7. juli 1853).

Kilde 4

Indvielsen af mindesmærket på den danske 1864-krigergrav på Sct. Michaelis Kirkegård (Fredericia Avis, 7. juli 1866).

Eftertidens fejringer

Materiale 5

Levende traditioner i Fredericia – 6. Juli-dagene (Museerne i Fredericia 2020).

Kilde 5

Foto: Kransnedlæggelse ved den slesvig-holstenske fællesgrav fra Treårskrigen (Vejsholt, 6. juli 1940).

Kilde 6

Fredericia mindes de faldne (Nationaltidende 7. juli 1940).

Kilde 7

Oprørernes første krans (Fredericia Dagblad 6. juli 2000).

Kilde 8

Krans ved fjendegrav er stadig et ømtåleligt emne i komitéen/Uffe Steiner: Det handler om forsoning (Fredericia Dagblad, 8. juni 2013).

Kilde 9

Foto: Borgmester Steen Wrist (S) og Hans Henrik Hansen, næstformand for de Danske Forsvarsbrødre lægger krans ved den slesvig-holstenske fællesgrav (Fredericia Kommune, 2021).

Kilde 10

Foto: Militærparade (Kongerevy) ved Krigergraven på Trinitatis Kirkegård (1949).

Kilde 11

Kongerevyen ved Kæmpegraven (Uddrag) (Fredericia Dagblad, 6. juli 1949).

Kilde 12

Foto: Kranselægning og vagt ved 1864-krigergraven ved Skt. Michaelis, Valdemarsdag 1994 (Christian A. Knudsen).

Kilde 13

Gamle soldater nedlagde krans (Fredericia Dagblad, 16. juni 1994).

Introduktion

Med denne materialesamling får du mulighed for at arbejde med den lokale erindring om en national begivenhed, nemlig De Slesvigske Krige. Fokus er ikke på selve forløbet af krigen, men på hvordan krigen er blevet markeret i Fredericia og specielt i forbindelse med mindesmærkerne på Sct. Michaelis og Trinitatis Kirkegård. Skal du bruge materialet, er det derfor en stor fordel, hvis du enten besøger de to kirkegårde sammen med dine klasser eller viser dem detaljerede billeder af de to steder (materiale 1-4). Skoletjenesten ved Museerne i Fredericia kan bookes til rundvisning på kirkegårdene.

I stedet er fokus i materialesamlingen på, hvordan erindringsstederne har udviklet sig siden krigen. De nedslag der her er samlet, er mindehøjtideligheder fra tiden omkring 1850, tiden omkring 2.verdenskrig og markeringen i dag. For hver af disse er samlet fotos og avisartikler som muliggør en analyse af erindringsstederne.

Et erindringssted vil ofte som her være et mindesmærke eller et monument, men fælles for alle erindringssteder er, at de består af tre lag:

1. Det materielle lag: Erindringsstedets oprindelse og udformning. Hvad er det lavet af? Hvem har skabt det?
2. Det symbolske lag: De betydninger, erindringsstedet har været tillagt over tid og i dag tillægges.
3. Det funktionelle lag: Brugen af erindringsstedet. Stemmer brugen af erindringsstedet overens med de oprindelige intentioner?

Når man arbejder med erindringssteder, er udgangspunktet derfor en analyse af stedets materielle, symbolske og funktionelle lag. Afhængigt af, hvilken type erindringssted man ønsker at undersøge, kan man anvende modellen for analyse af erindringssteder på <https://www.fredericiahistorie.dk/node/1018> Modellen er især rettet mod materielle erindringssteder som mindesmærker og monumenter.

En måde at bruge materiale på kunne derfor være

Modul 1: Arbejde med De Slesvigske Krige med udgangspunkt i den historiske introduktion.

Modul 2: Arbejde med erindringsstedernes materiale lag med udgangspunkt i materiale 1-4.

Modul 3: Arbejde med samtidens symbolske og funktionelle lag med udgangspunkt i kilde 1-4.

Modul 4: Arbejde med det symbolske og funktionelle lag omkring Anden Verdenskrig med udgangspunkt i materiale 5 og kilde 5-6 og 10-11

Modul 5: Arbejde med det symbolske og funktionelle lag i dag med udgangspunkt i kilde 7-9 og 12-13.

Historisk introduktion til De Slesvigske Krige

Treårskrigen 1848-1851 (1. Slesvigske Krig)

I midten af 1800-tallet bestod det danske rige ikke kun af Danmark, men også af hertugdømmerne Slesvig og Holsten, hvor den danske konge regerede som hertug. I lyset af en voksende nationalisme i Europa, opstod der imidlertid problemer. Danske politikere ville knytte Slesvig tættere til Danmark, mens tysksindede slesvigere og holstenere ville gerne have deres egen stat med egen regering. De gjorde derfor oprør mod Danmark i marts 1848. Oprøret endte i en borgerkrig, og mange soldater oplevede at skulle kæmpe mod venner eller familie, der var med i krigen på fjendens side. Krigen er siden blevet kendt som både Treårskrigen og Første Slesvigske Krig.

Efter flere slag og en våbenhvile blev Fredericia belejret af slesvig-holstenerne fra den 8. maj 1849. Herefter blev byen udsat for flere bombardementer de følgende knap to måneder. I denne tid måtte Fredericias borgere enten forlade deres hjem eller udsætte sig for stor fare, da bomber og granater faldt ned over store dele af byen.

Situation var uholdbar, og de danske generaler ledet af general Bülow besluttede derfor, at man natten mellem den 5. og 6. juli skulle gøre udfald fra fæstningen. Klokken 1 om natten rykkede de danske tropper ud fra Fredericia og fik efter blodige kampe brudt belejringen. De hårdeste kamp fandt sted ved Treldeskansen, hvor mange tropper mistede livet. Omkring 200 slesvig-holstenske og 500 danske soldater faldt i slaget, herunder den dansk-norske general Oluf Rye.

Den 8. juli blev de danske soldater ved en stor gudstjeneste begravet på kirkegården ved Trinitatis Kirke. Her blev der i 1853 bygget et stor gravanlæg med alle de døde navne og et bronzerelief udført af billedhuggeren Wilhelm Bissen, der var en af 1800-tallets allerstørste og mest populære kunstnere. I graven ligger også soldater fra Slaget ved Kolding og kampene ved Gudsø.

De slesvig-holstenske soldater blev natten mellem den 7. og 8. juli begravet i en simpel jordstribbe på Sct. Michaelis Kirkegård uden mindesmærke eller gudstjeneste.

Allerede på den første årssdag for Slaget ved Fredericia blev det markeret ved en mindefest, og i løbet af 1850'erne grundlagde man flere af de traditioner, som stadig bruges i dag. Herunder kranselægning ved den danske krigergrav på Trinitatis Kirkegård.

Slaget ved Fredericia var et vendepunkt i Treårskrigen, for efter danskernes sejr sluttede man fred med Preussen, der trak sig ud af krigen efter pres fra Rusland. Det betød, at danskerne kun kæmpede mod slesvig-holstenerne. Efter flere store slag i 1850 vandt danskerne krigen.

Men intet var reelt afgjort - ingen havde fået, hvad de ønskede: Slesvig-holstenerne havde ikke fået deres frihed som et samlet område, og de var derfor ikke tilfredse. Danskerne havde ikke fået gjort Slesvig til en del af Danmark og var derfor heller ikke tilfredse. Så spændingerne og truslen om en ny krig ventede - og på sidelinjen stod Preussen, der var begyndt at drømme om at samle de små tyske områder til et stort rige.

Mere om Slaget ved Fredericia:

<https://www.fredericiahistorie.dk/side/udfaldet-fra-fredericia-6-juli-1849>

1864-krigen (2. Slesvigske Krig)

I vinteren 1863/64 trak det op til krig igen. Danmark havde i 1863 fået en ny fællesforfatning med Slesvig (Novemberforfatningen), der knyttede Slesvig tættere til kongeriget. Det var i strid med fredsftalerne fra Treårskrigen, og Preussen svarede igen med en erklæring om, at ville gå i krig mod Danmark, hvis den nye forfatning ikke blev lavet om.

Den preussiske ministerpræsident Bismarck havde planer om at samle de tyske småstater i et stort rige. Med en krig mod Danmark havde Bismarck muligheden for at øve sig på senere krige, der skulle sikre, at Preussen ville blive den førende magt i et sådant nyt tysk rige.

I Fredericia gjorde man volden klar til kamp under kommandant Lundings ledelse. Vinteren i 1863/64 var bidende kold, og soldaterne skulle grave i den frosne jord og opsætte nye palisader på Fredericia Vold under yderste vanskelige forhold. Det blev ikke bedre af, at en stor del af den danske hær efter krigsudbruddet 1. februar begyndte at trække sig tilbage fra de danske skanser ved Dannevirke på grænsen mod Holsten. Forfrosne og udmattede efter flere dages march i snestorm ankom de i uorden og kaos til forsvarsværkerne ved Dybbøl og Fredericia.

Imens rykkede de preussiske tropper op gennem Jylland. Med sig havde de også den østrigske hær, som ikke ville lade Preussen få æren for krigen alene. De østrigske tropper belejrede Fredericia og bombarderede byen i to dage, så civilbefolkningen igen flygtede.

Preusserne koncentrerede sig om de danske skanser ved Dybbøl, som de bombede heftigt fra den 2. april og 16 dage frem. Tidligt om morgenen angreb den preussiske hær og efter få timer var danskerne slået. Nederlaget var en katastrofe for den danske hær, der mistede halvdelen af sine soldater.

Dele af hæren rykkede tilbage til Fredericia, som man ville forsøge at forsvare. Men krigsminister Lundbye var i tvivl. Han var bange for, at hele den danske hær ville blive udsløttet. Efter flere gange at have skiftet mening under et statsråd med kongen og statsministeren gav han ordre til, at Fredericia skulle opgives og tømmes for soldater.

Mellem den 26. - 28. april blev fæstningen i al hemmelighed rømmet, og da de østrigske tropper dagen efter opdagede dette, indtog de byen. Store dele af volden blev sprængt i stykker og 200 danske kanoner blev rettet mod Fyn.

I mellemtiden fortsatte krigen, men efter kort tid var det danske nederlag totalt. Resultatet blev, at Slesvig i første omgang blev et selvstændigt hertugdømme sammen med Holsten.

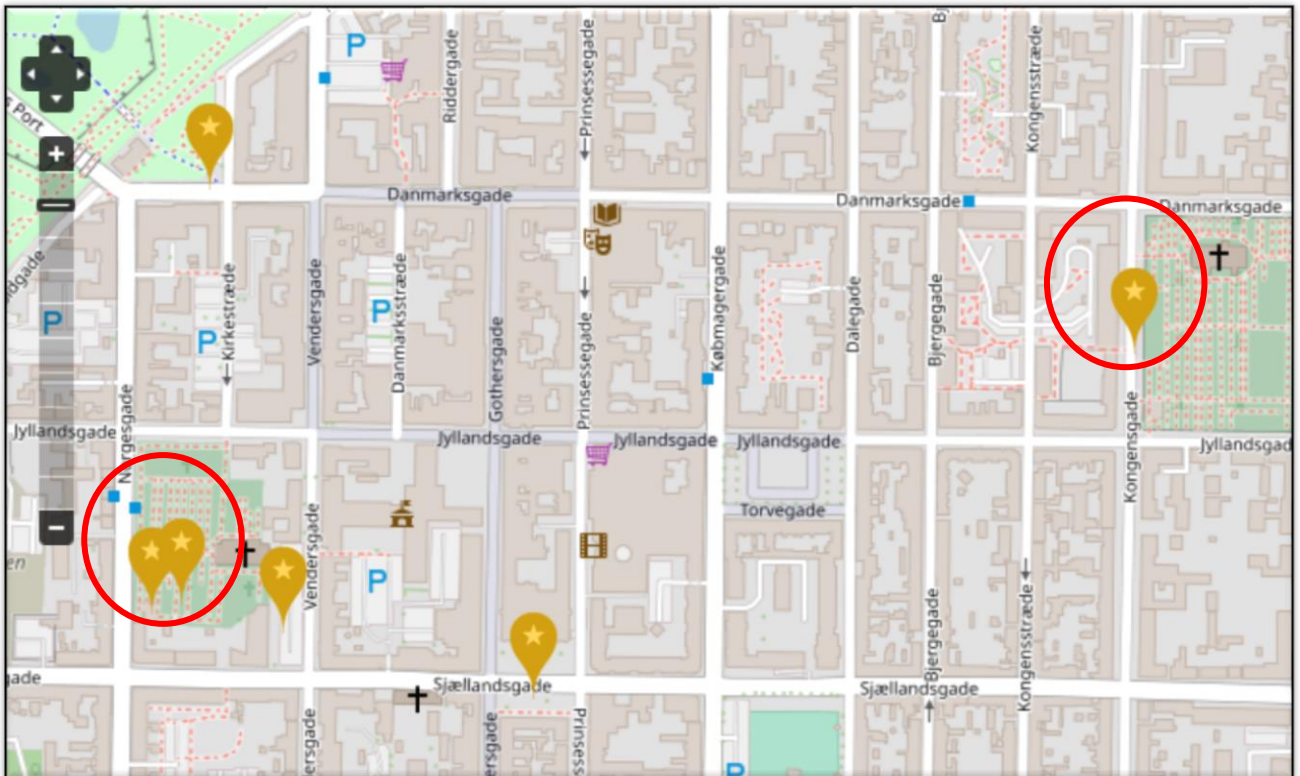
Der var ikke tale om store danske tab ved Fredericia i 1864, men 40 soldater, der var døde af sygdommen tyfus blev begravet på Sct. Michaelis Kirkegård. De fik i 1866 et mindesmærke, hvor der hver år lægges kransen i forbindelse med 6. juli-fejringerne.

Mere om Fredericia i 1864:

<https://www.fredericiahistorie.dk/side/fredericia-1864>

Beskrivelser af krigergravene på de to kirkegårde

Krigergravene er placeret på Sct. Michaelis Kirkegård (cirklen til venstre) og Trinitatis Kirkegård (cirklen til højre). Kort med beskrivelser af alle krigergrave og mindesmærker fra De Slesvigske Krige i Fredericia by og opland findes her:

<https://www.fredericiahistorie.dk/side/mindesmaerker-for-de-slesvigske-krige>

Materiale 1: 1849-Krigergravnen på Trinitatis Kirkegård

<https://www.fredericiahistorie.dk/side/krigergravnen>

Museerne i Fredericia 2022

Materiale 2: Den slesvig-holstenske fællesgrav fra 1849 på Sct. Michaelis Kirkegård

<https://www.fredericiahistorie.dk/side/slesvig-holstensk-faellesgrav-fra-1849>

Museerne i Fredericia 2022

Materiale 3: Dansk krigergrav fra 1864 på Sct. Michaelis Kirkegård

<https://www.fredericiahistorie.dk/side/dansk-krigergrav-fra-1864>

<https://www.fredericiahistorie.dk/node/1869>

Museerne i Fredericia 2022

Materiale 4: Samlet playliste om krigergravene på Sct. Michaelis Kirkegård

https://www.youtube.com/playlist?list=PLx0SxMRE-ZYIE2Gg-go2JYt_J5BYMt0m

Museerne i Fredericia 2022

Samtidige skildringer af indvielser

Avisteksterne er tilpasset moderne retstavning.

Kilde 1: Dannevirke, 11. juli 1849

Den danske avis Dannevirke om begravelser i Krigergraven på Trinitatis Kirkegård og den slesvig-holstenske fællesgrav på Sct. Michaelis Kirkegård efter Slaget ved Fredericia den 6. juli 1849.

Avisen Dannevirke udkom i Haderslev (i Slesvig) og var et nationalistisk talerør for de dansksindede i hertugdømmet.

Kjøbenhavn, d. 10. Juli. (Officielt.) Den 8. Juli, Eftermiddag Kl. 2 jordedes i Fredericia vore Faldne, foruden General Rye, 22 Officerer og 296 Underofficerer og Menige, med stor Høitidelighed og al militær Honneur. Natten mellem 7. og 8. bleve sammesteds 5 Officerer, 236 Underofficerer og Menige af Insurgenterne begravne. — Insurgenternes For-

København d. 10 juli (Officielt.) Den 8. juli, eftermiddag Kl. 2 jordedes [begravedes] i Fredericia vore faldne, foruden general Rye, 22 officerer og 296 underofficerer og menige, med stor højtidelighed og al militær honnør. Natten mellem 7. og 8. blev sammesteds 5 officerer, 236 underofficerer og menige af insurgenterne [oprørerne] begravne.

Kilde 2: Fyens Stifts Kongelig ene privilegerede Adresse og politiske Avis samt Avertissementstidende, 9. juli 1849.

Den danske avis Fyens Stiftstidende om begravelser i Krigergraven på Trinitatis Kirkegård og den slesvig-holstenske fællesgrav på Sct. Michaelis Kirkegård efter Slaget ved Fredericia den 6. juli 1849. I teksten henvises fejlagtigt til den katolske Sct. Knuds kirke, men det korrekte er Sct. Michaelis.

Fyens Stiftstidende havde i 1849 tilknytning til det konservative parti Højre.

I forgårs begravedes i Fredericia 210 fjendtlige lig; en del andre skulle være begravede på en landsbykirkegård; i begyndelsen af slaget skal fjenden desuden have ført sine døde bort. I går jordedes i Fredericia vore egne døde, omtrent 280; i katolsk kirke lå ligene af 16 af vore officerer. En fælles grav bedækker nu disse i den hellige kamp for fædrelandet faldne krigeres jordiske levninger, der ledsagedes

ningen; denne formodning synes ikke at have bekræftet sig. Iforgårs begravedes i Fredericia 210 fjendtlige Lig; endeel andre skulle være begravede paa en Landsbykirkegaard; i Begyndelsen af Slaget skal Fjenden desuden have ført sine Døde bort. Igaar jordedes i Fredericia vore egne Døde, omtrent 280; i katolsk Kirke laae Ligene af 16 af vore Officerer. En fælles Grav bedækker nu disse i den hellige Kamp for Fædrelandet faldne Kriegeres jordiske Levninger, der ledsagedes til den sidste Hvile af et stort, fornemmelig militært Følge, deriblandt General Bülow og hans Stab; Liigtalen holdtes af Provst Boisen og over Graven gaves 3 Salver, medens Fæstningen gav 9 Skud. Det hedder, at General Ryes Lig skal føres til Kjøbenhavn. General

til den sidste hvile af et stort, fornemmelig militært følge, deriblandt general Bülow og hans stab; ligtalen holdtes af provst Boisen og over graven gaves 3 Salver, medens fæstningen gav 9 skud. Det hedder, at General Ryes lig skal føres til København.

Kilde 3: Fredericia Avis, 7. juli 1853

Fredericia Avis om indvielsen af relieffet på Krigergravnen på Trinitatis Kirkegård over de danske faldne fra Slaget ved Fredericia 6. juli 1849.

Fredericia Avis havde i 1853 tilknytning til det konservative parti Højre.

Fredericia

- Den højtidelige afsløring af det på Trinitatis Kirkegård her i byen oprejste monument for cirka 500 faldne fandt sted i går den 6te juli. Monumentet, en 3 al. h. og 2 al. 18" br., 2 al. tyk og c. 20,000 pd. [se ordforklaring nederst] svær granitblok, forestiller i basrelief to landsoldater, der nedlægge en falden våbenbroder i graven; det er opstillet på en c. 82 al. lang og 23 al. bred kæmpegrav med enstensætning omkring af 2 ½ alens højde. Monumentet er udført af prof. Bissen, tegningen til graven af hr. Bygningsinspektør Bindesbøll. For at overvære denne højtidelighed havde en stor mængde mennesker samlet sig her fra forskellige egne; blandt de fremmede må vi omtale Hs. Excell. generalløjtnant v. Bülow med stabschef og adjudant samt flere herrer officerer fra Flensborg.

Kl. 12 tog højtideligheden sin begyndelse i Michaelis Kirke, hvor provst Boisen holdt Talen, efter at nedenstående sang var afsungen:

Fredericia Avis.

1853. N°. 80.

Torsdagen den 7. Juli.

Redigeret, trykt og udgivet af J. W. Giesebüh. — Udgaaer 3 Gange ugentlig og koster her paa Stedet 1 R^{is} kvartallier.

Fædrelandet.

— Kjøbenhavn, den 6te Juli. Istejag senere medtagne Efter var Væbnet for i gaar af de Syge 30 og af de Døde 20; indtil idag dødsdage ere tilkomne 38 Syge og 22 Døde; altsaa er Totaltabet fra den 12te Juni til Datum 188 Syge og 105 Døde.

— Gpingelbatteriet, hvormed Hs. Maj. Kongen vil gjøre den russiske Keiser en Høvtæring, afgaar i Kløse-Dage til St. Peterberg med Dampskibet Solger Danske. Som vi erfare, skulle Major Hartmann og Capt. Hallejen af Artilleriet præsentere Gpingelbatteriet for Allerbøstamme. (Sløv.)

— Ved Landstingsvalget i Høstfælde i Mandags mødte 335 Valgmænd. Landdoverretspræcator B. Christensen fik 187 Stemmer; Justitsminister Schærel 148.

— Ved Omvalget i Varde d. 30te Juni valgte Pøtler Lundsteen i Al til Landstingsmand for 1ste Kreis.

— Efter sikker Beretninge agter Marineministeriet betydelig at forstærke Væbningen paa Fæstningen Christiansø, og der vil i den Anledning afgaae et Detaschement dertil paa et Par hundrede Mand af det her garniserende første Artilleriregiment. (Dgbl.)

— Fra Hufsum Krises i „Høstf. Zeit“, at Hr. Wersler's Arktiker den 25te Juni er bleven forsløjet af Polniet, og at derved Udvielsen af „Gulmer Wochenblat“, et af Døvrernes Organer der har befaaret siden 1814, er standset.

Naar Fædrelandet kalder
Til Høst i Høst sin Søn
Dy vinder den, som kalder,
Med Høstligheds Væb;
Fæd den, som da af Høstet,
I Høst det end har smertet,
I Høst trent, ufløst Høstet
Gaa sig Gud i Høst! ::

Fisk faldt saamangen Mand
For sit Land,
Nedlagte lidlig Slaven
I Graven!
Der vandt det stude Taarer
Fra omme Høstets Væb
Med disse Høstboarer,
Som lambede i Døst;
Men Høst, som i Høst
For alle Ting men raader,
:: Der lyst paa dette Høst
Døst dem sin Høst! ::

Høst efter Høstet ved,
Selig Høst!
For denne vare Høst
Føstet!
Ja Høst med sine Høst,
Som Høst er Høst,
I Danmark Høst Høst
En Høst skal Høst Høst,
:: Høst Høst Høst Høst
I Høst Høst Høst ::

Efter Talen endte Høstligheden i Michaelis Kirke med
Afsængningen af følgende sunnlige Sang.

Høst. Kommer lad os vandre nu
Til det Høstgravnen,
Høstet selge os i Høst
Gennem Døstgravnen;
I Høst saamangen Høstend
Lagde her til Høst den,
Til den Høst Høst.

I den gamle Høstlund
Høstet de Høstet
Dy paa Høstlandets Grund
Kampet haant og fritet
Høst vandt de og paa Høst,
Selig Høst og, men mangen Høst
Saae den et Høstend.

Derfor Fædrelandet Høst
Høst de Høstet Høst,
Høstet end fra Høst til Høst
Sine Søstter brave,
Høstet Høst Høst
Gudna Høst en Høstet Høst
Fra sit Høstet Høst.

Fredericia.

— Den højtidelige Afsløring af det paa Trinitatis Kirkegård her i Byen oprejste Monument for cirka 500 faldne fandt Sted i gaar den 6te Juli. Monumentet, en 3 Al. h. og 2 Al. 18" br., 2 Al. tyk og c. 20,000 Pd. svær Granitblok, forestiller i Basrelief to Landsoldater, der nedlægge en falden Våbenbroder i Graven; det er opstillet paa en c. 82 Al. lang og 23 Al. bred Kæmpegrav med en Stensætning omkring af 2 ½ Alens Høide. Monumentet er udført af Prof. Bissen, Tegningen til Graven af Hr. Bygningsinspektør Bindesbøll. For at overvære denne Høstlighed havde en stor Mængde Mennesker samlet sig her fra forskellige Egne; blandt de Fremmede maae vi omtale Hs. Excell. Generalløjtnant v. Bülow med Stabschef og Adjudant samt flere Herrer Officerer fra Flensborg. — Kløsten 12 tog Høstligheden sin Begyndelse i Michaelis Kirke, hvor Provst Boisen holdt Talen, efterat nedenstående Sang var afsungen:

Høst. Julen har Engleby st.
Føstlig er Høstet
Selig Høst,
Naar Høstet Høst Høst
I Høstet!

Al.	Alen	1 alen = 62,77 cm
"	Tommer	1 tomme = 2,62 cm
Pd.	Pund	1 pund = 0,5 kg

Mel. Julen har Englelyd

*Dejlig er heltedød
Salig lød,
Når livet ofres æren
I Herren!
Når fædrelandet kalder
Til hjælp i nød sin søn
Og vinker den, som falder,
Med kærlighedens løn;
Held den, som da af hjertet,
I hvad det end har smertet,
;: Med rent, uplettet skjold
Gav sig Gud i vold ;:;*

*Hist faldt såmangen Mand
For sit land,
Nedlagde tidlig staven
I graven!
Der randt vel stride tårer
Fra ømme hjerters væld
Ved disse heltebårer,
Som samledes i kvæld;
Men Herren, som i nåde
For alle ting mon råde,
;: Har lyst på dette sted
Over dem sin fred! ;:;*

*Fred efter striden hed,
Salig fred!
For denne være livet
Hengivet!
Ja! Fred med sin gæve,
Som gik i døden hen,
De skal i mindet leve,*

*Som bliver os igen.
I Danmark deres navne
En plads skal aldrig savne
;: Indskrevne allen stund
I vort hjertes grund! ;:;*

*Efter talen endte højtideligheden i Michaelis Kirke
med afsyngningen af følgende smukke sang:*

Mel. Kommer hid I Piger små

*Kommer lad os vandre nu
Ud til heltegraven,
Vemod følge os i hu
Gennem dødningshaven;
Thi så mangan ungersvend
Lagdes her til hvile hen,
Til den sidste hvile.*

*I den årle morgenstund
Havde de arbejdet
Og på fædrelandets grund
Kæmpet hårdt og fejdet;
Sejer vandt de og på stand,
Sol stod op, men mangan mand
Så den ej oprinde.*

*Derfor fædrelandet står
Ved de faldnes grave,
Mindes end fra år til år
Sine sønner brave,
Ofrer deres hvilested
Endnu tid en tåre hed
Fra sit moderhjerte.*

Kilde 4: Fredericia Avis, 7. juli 1866

Fredericia Avis om indvielsen af mindesmærket på den danske 1864-krigergrav på Sct. Michaelis Kirkegård.

Fredericia

- Den højtidelige indvielse af det på Michaelis Kirkegaard her i byen oprejste monument over faldne fra sidste krig fandt sted i går den 6te juli. Monumentet, der består af 2 cirka 9 fod [1 fod = 0,31 m] høje runestene på en 4-trappet piedestal, og hvis hele højde er 13 fod, har følgende inskription:

For 40 danske Krigere

1864.

Herren er mit hjertes klippe,

Og min del evindeligen.

Ps. 73, 26

Mindesmærket er udført af Hr. Stenhugger Kleving og har kostet omtr. 500 Rd. Det er endnu ikke ganske færdigt.

Kl. 11 tog højtideligheden sin begyndelse på Michaelis Kirkegård, hvor de forskellige korporationer [foreninger] med faner og emblemer samt en talrig mængde militære og civile vare forsamlede. Efter at nedanførte sang var afsungen af Fredericias borgerlige sangforening, holdt sognepræsten Dr. Zeuthen Indvielsestalen, efter hvilken en slutningssang blev afsungen. Derefter begav toget sig gennem de med faner festlig smykkede gader til kæmpegraven på Trinitatis Kirkegård, og derfra til Landsoldatens statue ved Prinsens Port, hvor processionen, efter at et leve for "den levende tapre Landsoldat" og for Hs. Maj. Kongen var udbragt af Borgmester Jørgensen og besvaret med hurra, opløste sig.

Alle monumenterne var smykkede med blomster og kranse. Rådhuspladsen og Landsoldatens Plads ved Prinsens Port vare prydede med flag.

Før talen

Tunge tider droge hen

Over Dannevang;

Vold og trængsel rased

Og tugtens svøbe svang.

Kære Gud, viselig deler du vor lod;

Gid din kærlighedens røst vi ret forstod!

(..)

Efter talen

Bautasten, du stå

Her, mens bølger slå

Frisk mod skovklædte kyster!

Når vor tid er omme,

Andre slægter komme,

Tolk dem fortidens røster!

Ved heltegraven på Trinitatis Kirkegaard

Hviler sødt I julihelte

Indtil morgengry

Under danske bøgetelte

Her i kirkens ly!

Vår og sommer hurtig svinde;

Altid blomstre eders minde:

Selv når vemod hjertet tynger,

Mindet sig forynger.

(..)

Uagtet det ugunstige vejr, var Fuglsang Skov, hvor forskellige forlystelser om eftermiddagen vare arrangerede, dog stærkt besøgt.

Følgende oversigt vil måske ikke være uden Interesse:

1853, 6te juli, afsløredes det på Trinitatis Kirkegård oprejste store monument for 500 faldne.

1858, 6te juli, afsløredes "den danske Landsoldat" på pladsen ved Prinsens Port.

1859, 6te juli, afsløredes monumentet for General Bülow.

1860, 6te juli, indviedes det nye råd-, dom- og arresthus.

1861, 6te juli, afsløredes Amtmand Lehmanns buste på rådhuset.

1866, 6te juli, afsløredes monumentet over de i 1864 her faldne og jordede krigere.

Vi håber at næste 6te juli vil Sonnes store maleri "Slaget ved Fredericia", være anbragt på rådhuset.

Eftertidens fejring

Materiale 5: Levende traditioner i Fredericia – 6. Juli-dagene [4:18 minut]

<https://youtu.be/e4aU3qoQVTg>

Museerne i Fredericia 2020

Kilde 5: Den 6. juli 1940 lægger dansk og tysk militær lægger krans ved den slesvig-holstenske fællesgrav fra 1849 (Pressefoto: Vejsholt - trykt i forskellige aviser).

Kilde 6: Nationaltidende 7. juli 1940

Den landsdækkende konservative danske avis Nationaltidende beskriver 6. juli-fejringen 1940. På det tidspunkt var 6. juli stadig en national mærkedag. De tyske myndigheder tillod dog ikke de sædvanlige fejring af dagen.

Fredericia mindes de faldne

Den tyske værnemagt hædrer de danske helte fra 1849

Nationaltidende privat

Fredericia, lørdag.

Overalt i Fredericia var flagstængerne og husene i dag på 6.- juli-Dagen smykket med Dannebrog. Der var som bekendt ingen 6. juli-Fest, men den tyske værnemagt havde ønsket at hædre de faldnes minde ved nedlæggelse af krans på mindesmærkerne og krigergravene.

Kl. 11 i Formiddags tog begivenheden sin begyndelse ved Krigergraven i Kongensgade, hvor en afdeling soldater af den tyske værnemagt havde taget opstilling. Lidt før kl. 11 ankom oberst H.O. Hansen med officerer og lidt senere de tyske officerer med kommandanten i spidsen. Efter at de danske og tyske officerer havde hilst på hinanden foretog den tyske kommandant kransenedlæggelsen under militær honnør, mens de omkringstående blottede hovederne. Lignende højtideligheder fandt sted ved de andre mindesmærker, ved Landsoldaten, og ved Ryes Buste i Gothersgade, hvor formanden ved 6. juli-Komiteen overofficiant Chr. Odderskov bl.a. udtalte:

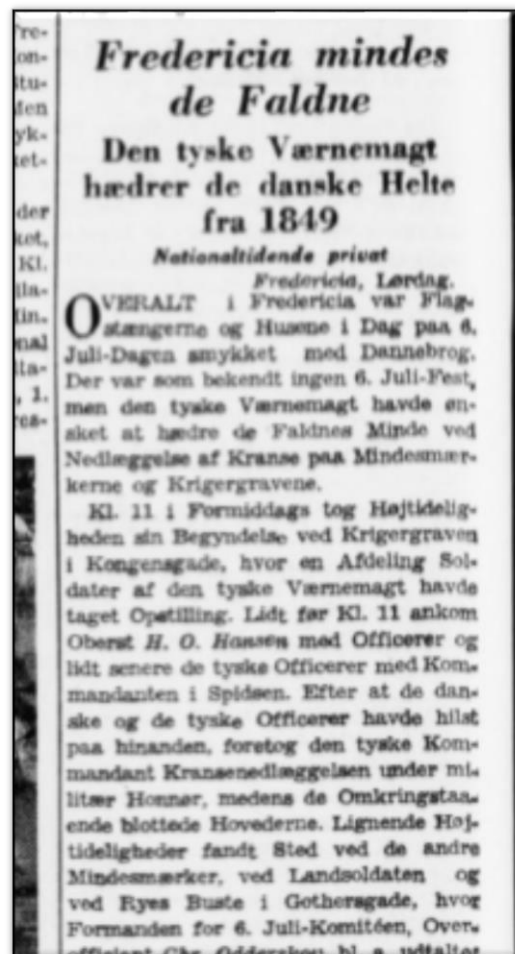
- På 6. juli-Komiteens Vegne har jeg den ære at udtale en tak til repræsentanterne for den tyske værnemagt, der i dag på en så smuk måde har æret vore faldne soldater fra 1849 ved nedlægning af krans på soldatergravene – en hilsen fra soldater til soldater. Jeg retter vor tak til den tyske værnemagts øverstbefalende i Fredericia Oberst von Lindenau.

Den tyske værnemagt udtalte derpå sin hjerteligste tak.

- Det har været os tyske soldater, sagde han, en stor ære at få lov til at hædre de faldne helte ved at nedlægge krans på deres grave.

På de tyske soldatergrave på Sct. Michaelis Kirkegård blev der ligeledes nedlagt krans, både fra den tyske værnemagt og fra 6. juli-Komiteen. På en tysk soldatergrav i Fuglsangskoven nedlagdes ligeledes en krans.

I aften var der overvældende tilslutning til mindeaftenen ved Krigergraven på Trinitatis Kirkegård, over 10.000 Mennesker. Der blev nedlagt blomster, og provst Rørdam holdt en mindetale, efter hvilken det spontant vedtoges at sende et telegram til kongen.

Kilde 7: Poul Thiesen: Oprørets første krans i *Fredericia Dagblad* 6. juli 2000 (Forsiden)

Fredericias store fest er i gang – i dag blev de faldne slesvig-holstenere fra 1849 hædret

Fredericia Byråd starter her en ny tradition. I en tid, hvor der fred, er det passende med en form for udsoning. For første gang lægger Fredericia Kommune nu en krans på den grav, hvor de faldne slesvig-holstenske soldater under treårskrigen ligger begravet.

Borgmester Uffe Steiner Jensen (S) lagde til morgen krans både ved de faldne danske soldaters grav på Krigergraven og på Sct. Michaelis Kirkegård, hvor slesvig-holstenerne ligger begravet.

Det er en beslutning, som Forsvarsbrødrenes 6. juli-komitee reelt ikke har noget at gøre med. Det er Fredericias Kommunes initiativ.

- Vor holdning er, at 6. juli-komiteen tager sig af den historiske del af arrangementet, og så kan vi ikke have noget at indvende imod, at Fredericia Kommune tager sig af fremtiden, fortæller brandmester Willy Kollerup, der er formand for 6. juli-komiteen.

- Lige siden i går eftermiddag, hvor det blev almindelig kendt, at jeg ville nedlægge en krans på de slesvig-holstenske soldaters grave, har jeg været en smule spændt på, om nogen ville standse mig på 5. juli-aftenen, og konfrontere det negativt. Men jeg har ikke mødt nogen uvilje, fortæller Uffe Steiner Jensen.

De slesvig-holstenske soldater blev begravet den 9. juli 1849 på Sct. Michelis Kirkegård uden ret stor opmærksomhed. Medens der ligger ca. 475 danske soldater begravet i Krigergraven på Trinitatis Kirkegård, blev begravelsen af de slesvig-holstenske soldater foretaget så hurtigt, at der reelt ikke vides præcis hvor mange, der er begravet.

Kransenedlæggelse på Sct. Michaelis Kirkegård blev fulgt af en lille officiel kreds. Der var ikke tilskuere på hverken kirkegård eller uden for på gaden, skønt begravelsen forinden var kendt.

Det er fhv. døvelærer Tyge Salvig i Sandal, som flere gange har forespurgt bystyret, om tiden ikke var inde til, at man også lagde en krans på slesvig-holstenernes grave.

Kanonsalut i morgens Side 3

Fakkeltog gennem byen Side 4

En hyldest til ansvaret Side 6

Oprørernes første krans

Fredericias store fest er i gang – i dag blev de faldne danske soldaters grav på Krigergraven og på Sct. Michaelis Kirkegård, hvor slesvig-holstenerne fra 1849 hædret

Af Poul Thiesen og Peter Hansen (foto)

Fredericia Byråd starter her en ny tradition. I en tid, hvor der er fred, er det passende med en form for udsoning. For første gang lægger Fredericia Kommune nu en krans på den grav, hvor de faldne slesvig-holstenske soldater under treårskrigen ligger begravet.

Borgmester Uffe Steiner Jensen (S) lagde til morgen krans både ved de faldne danske soldaters grav på Krigergraven og på Sct. Michaelis Kirkegård, hvor slesvig-holstenerne ligger begravet.

Det er en beslutning, som Forsvarsbrødrenes 6. juli-komitee reelt ikke har noget at gøre med. Det er Fredericias Kommunes initiativ.

Vor holdning er, at 6. juli-komiteen tager sig af den historiske del af arrangementet, og så kan vi ikke have noget at indvende imod, at Fredericia Kommune tager sig af fremtiden, fortæller brandmester Willy Kollerup, der er formand for 6. juli-komiteen.

Lige siden i går eftermiddag, hvor det blev almindelig kendt, at jeg ville nedlægge en krans på de slesvig-holstenske soldaters grave, har jeg været en smule spændt på, om nogen ville standse mig på 5. juli-aftenen, og konfrontere det negativt. Men jeg har ikke mødt nogen uvilje, fortæller Uffe Steiner Jensen.

De slesvig-holstenske soldater blev begravet den 9. juli 1849 på Sct. Michaelis Kirkegård uden ret stor opmærksomhed. Medens der ligger ca. 475 danske soldater begravet i Krigergraven på Trinitatis Kirkegård, blev begravelsen af de slesvig-holstenske soldater foretaget så hurtigt, at der reelt ikke vides præcis hvor mange, der er begravet.

Kransenedlæggelsen på Sct. Michaelis Kirkegård blev fulgt af en lille officiel kreds. Der var ingen tilskuere på hverken kirkegård eller uden for på gaden, skønt begravelsen forinden var kendt.

Det er fhv. døvelærer Tyge Salvig i Sandal, som flere gange har forespurgt bystyret, om tiden ikke var inde til, at man også lagde en krans på slesvig-holstenernes grave.

Kilde 8: Fredericia Dagblad, 8. juni 2013
 Bemærk at kilden består af to tekster: "Krans ved fjendegrav er stadig et ømtåleligt emne i komitéen" og "Uffe Steiner: Det handler om forsoning".

Krans ved fjendegrav er stadig et ømtåleligt emne i komitéen

Uenighed blandt forsvarsbrødre, men også tegn på fodslag, da de deltog i ceremoni for første gang 5. juli

AF Morten Killewich
 mediefotograf

FREDERICIA - For første gang nogensinde var en 6. juli komité til stede, da Fredericias borgmester lagde krans på fjendens grav under festen for Udfaldet fra Fredericia 6. juli 1849. Formanden for komitéen, der er sammensat af medlemmer af bestyrelsen for De Danske Forsvarsbrødre for Fredericia og Omegn, Johannes Lund Nielsen, udtalte i avi-

Der er stadig uenighed i 6. juli komitéen om, hvorvidt der skal lægges en krans for fjenden. For et løfte til veteranerne fra 1849 er et løfte, argumenteres der. Andre peger på forsoning.
 FOTO: METTE MØRK

sen op til begivenheden: - Jeg vil nok få skældud, men et eller andet sted synes jeg, at vi nu er i 2013, og at vi må tilpasse os virkeligheden. I tolerancens navn. Fjenden var også men-

Uffe Steiner: Det handler om forsoning

FREDERICIA - Selve traditionen med at lægge en krans på den slesvig-holstenske grav blev indført i 2000.

Det fortalte daværende borgmester, Uffe Steiner Jensen (S), der også deltog i den korte ceremoni sammen med den nuværende, Kenny Bruun Olsen (V), 6. juli komitéen, og en række andre personer fredag.

Hvorfor mener du, der skal lægges en krans?

- Nu er der gået mere end 150 år, og jeg mener i al almindelighed, at man i vores verden altid må tænke i forsoning. Aktuelt for eksempel i forbindelse med Det Arabiske

Forår.

Kunne man tilsvarende forestille sig så, at det officielle Danmark også skulle lægge krans på talbangraver?

- Nej, det tror jeg ikke, man kan forestille sig. Det ville være svært. Men i dette tilfælde er der gået mere end 150 år. Så det er helt indlysende, synes jeg, at vi også lægger en krans ved de faldne fjender fra dengang. Det samme mener jeg om 2. Verdenskrig. Hvis ikke, vi arbejder på forsoning, vil konflikter blot fortsætte. Men lige med hensyn til talban er det et dybevelsk svært og nok ikke aktuelt i mange år.

sker. Fredag den 5. juli klokken 16.30 viste det sig imidlertid, at emnet fortløbende er ømtåleligt. Selvom mange år er gået. Selvom danske og de sles-

vig-holstenere, der i vore dage er tyske statsborgere syd for landegrænsen, kommer godt ud af det med hinanden. For to medlemmer af 6. juli komitéen er stadig mod-

standere af, at fæstningsbyens forstremmand lægger krans ved de 241 faldne fjender, der hviler i en simpel fællesgrav på Sct. Michaelis Kirkegård. Det ene medlem valgte i

følge Johannes Lund Nielsen derfor ikke at deltage. Det andet var med for sammenholdets skyld. Alene uden for chat ville han forklare sin principielle modstand.

For sagen er jo, sagde han, at veteranerne fra Treårskrigen 1848-1850 og det sejrtratte udfald fra Fredericia 6. juli 1849 blev lovet, at generationerne efter dem ville ære de danske faldne. De næsten 500 døde soldater, der ligger i den store krigsgrav på Trinitatis Kirkegård.

Med andre ord bestemt aldrig fjenden, argumenterede komiteemedlemmet. Løftet burde tages bogstaveligt, selvom han naturligvis anerkendte, at dansk-tysk samkvem er helt anderledes i dag: - Alligevel var de dog jo fjender, der betjefrede og bombarderede byen.

Kilde 9: Borgmester Steen Wrist (S) og Hans Henrik Hansen, næstformand for de Danske Forsvarsbrødre lægger krans ved den slesvig-holstenske fællesgrav i 2021 (Foto: Fredericia Kommune).

Kilde 10: 100-års jubilæet for Slaget ved Fredericia fejres med militærparade (Kongerevy) ved Krigergraven på Trinitatis Kirkegård (Pressefoto, 1949).

Kilde 11: Kongerevyen ved Kæmpegraven i *Fredericia Dagblad*, 6. juli 1949 (Uddrag)
Fredericia Dagblad havde i 1949 tilknytning til partiet Venstre.

Et gribende øjeblik, da kongen nedlagde sin krans.

I Kongensgade på strækningen lang Trinitatis Kirkegård, hvor kongerevyen skulde finde sted, havde den ca. 1000 mand store militærstyrke noget før kl. 10 taget opstilling. På højre fløj stod Befalingsmandskorpset med de norske og svenske gæster [...].

I opstillingen fulgte derpå Livgardens Musikkorps, og så kom en bataljon, sammensat af en deling fra hver af de hærafdelinger, der deltog i slaget for 100 år siden. [...] Derpå fulgte den fuldtallige 2. Bataljon fra garnisonen i Fredericia [...].

Der var ikke adgang for publikum i Kongensgade, men for enderne – ved Danmarksgade og Jyllandsgade – hvor der var spærret af, havde mange mennesker taget opstilling, ligesom der stod folk langs hele ruten.

Klokken 10 Minutter over 10 blev der røre i mængden. Bilkortegen med kongeparret var i sigte oppe i Jyllandsgade. Forrest kørte betjente på motorcykler, [...] og så fulgte kongeparrets bil, som overalt hilstes med begejstrede hurraråb.

Kongen, dronningen og de to prinsesser steg smilende ud af den kongelige bil og hilste på de tilstedeværende høje officerer. Forsvarsminister Rasmus Hansen, der var i en af de efterfølgende biler, hilste ligeledes på de fremmødte.

Medens Livgardens Musikkorps spillede Fanemarchen, og militærstyrken præsenterede gevær, skridtede kongen derpå fronten af, idet han først hilste på officerer fra de to nordiske brødrelande.

Efter at have nået de sidste, [...] gik kongen hen til Kæmpegravens relief, hvor dronningen og prinsesserne stod. Kongen nedlagde en stor egeløvskrans, stod derpå et øjeblik tavs og rank med blottet hoved foran monumentet. [...]

Fra Kæmpegravene kørte de kongelige til Landsoldaten, hvor der ligeledes blev nedlagt en krans af kongen, og derpå indtog kongeparret med følge plads på kongetribunen foran hotellet for at modtage processionen [...].

Midt i Processionen kom Gymnastik- Rygs Plads.

Kongerevyen ved Kæmpegravnen.

Et gripende Øjeblik, da Kongen nedlagde sin Krans.

I Kongensgade paa Strækningen langs Trinitatis Kirkegaard, hvor Kongerevyen skulde finde Sted, havde den ca. 1000 Mand store Militærstyrke noget før Kl. 10 taget Opstilling med Front mod Kæmpegravnen. Paa højre Fløj stod Befalingsmandskorpset med de norske og svenske Gæster, Oberst Schiøtz og Oberstløjtnant Lorange fra Norge, Oberst, Friherre von Stedingk og Major Mellgren. Af de højeste danske Officerer saas bl. a. Divisionsgeneralen Wulff

Have, og Kl. 10 ankom desuden Generalløjtnant Ebbe Gørtz og Viceadmiral Vedel med Følge.

I Opstillingen fulgte derpaa Livgardens Musikkorps, og saa kom en Estailon, sammensat af en Deling fra hver af de Hærafdelinger, der deltog i Slaget for 100 Aar siden. Kommandoen over denne Bataillon havde Oberstløjtnant Thiede fra 1. Regiment. Derpaa fulgte den fuldtallige 2. Bataillon fra Garnisonen i Fredericia under Kommando af

Kong Frederik i Samtale med Stiftammanden og Borgmesteren. Bag Kongen skimtes Forsvarsministeren; og i Baggrunden ses en af de ledsagende Officerer, Greve Trampe Jun.

Kilde 12: Kranselægning og vagt ved 1864-krigergraven på Sct. Michaelis Kirkegård, Valdemarsdag (15. juni) 1994. (Pressefoto: Christian A. Knudsen).

Kilde 13: Poul Thiesen: Gamle soldater nedlagde krans i *Fredericia Dagblad*, 16. juni 1994
Det er blevet en smuk tradition, at soldater i gamle uniformer Valdemarsdag lægger krans på kirkegårdene i Fredericia, Vejle, Horsens og Middelfart – hvor de faldne fra de slesvigske krige ligger begravet.

Soldater fra garnisonen i Fredericia iklæder sig til lejligheden de gamle uniformer, som anvendtes under de slesvigske krige. Det er den røde med blå benklæder, som er model 1842 – samt den mørke, Landsoldatens uniform, der afløste den og er fra 1848. De to uniformstyper anvendtes i flæng under krigen 1848-50, fordi den ældste uniform endnu ikke var afskaffet.

På Sct. Michaelis Kirkegård lagde de gamle soldater en krans på en grav fra 1864 med 40 jordede.

Netop den anden slesvigske krig, i 1864, er ofte blevet "glemt" i Fredericia. Måske, fordi vi tabte.

Under krigen 1848-50 vendte det krigslykken, at der den 6. juli 1849 blev foretaget et sejrrigt udfald fra fæstningen, hvorved de slesvig-holstenske oprørsstyrker blev jaget på flugt.

I 1864 var Danmark i krig med Prøjsen. Fredericia var i lighed med 1849 belejret. Men overmagten var så stor, at de danske soldater samt Fredericias befolkning forlod fæstningen og lod sig færges til Fyn.

Derpå indtog Prøjserne samt de østrigske lejetropper Fredericia.

